

Türkçe Öğretiminde Beden Dili Kullanımının Öğrenme ve Tutum Üzerindeki Rolü

The Role of Using Body Language in Turkish Teaching on Learning and Attitude

Ahmet BENZER*

ÖZ: Günlük hayatta yürürken hatta düşünürken bilinçli ya da bilinçsiz olarak el, kol, yüz hareketleri ve kıyafet ile çeşitli mesajlar verilir. Bu mesajlar beden diliyle ilgili olup bireylerin kişi, eşya ya da bir konuya karşı duyu, düşünce ve tutumlarının yansıtılmasını sağlar. Bu çalışmada öğretmenin beden dili kullanımının öğrencilerin öğrenme ve tutumlarına etkisini araştırmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliğinde eğitim gören 95 öğrenciye açık uçlu sorular yöneltilmiş ve öğretmenin beden dilinin öğrencilerin öğrenme ve tutumlarına olumlu ya da olumsuz etkileri hakkında öğrenci görüşleri tespit edilmiştir. Araştırma tarama modelinde olup alınan cevaplar içerik çözümlemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin öğrenmelerinde ve derse yönelik tutumlarında öğretmenin beden dilinden olumlu veya olumsuz etkilendikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenciler temel dil becerilerini geliştirmek için beden dilinin nasıl kullanılacağına yönelik yeni ve yaratıcı etkinlikler ortaya koymuşlardır.

Anahtar sözcükler: Türkçe öğretimi, beden dili, dil eğitimi.

ABSTRACT: In daily life, while we are walking, sitting or even while we are thinking, we give various conscious or unconscious messages with our hands, arms, facial expressions and clothes. These messages reflect people's feelings, thoughts and attitudes towards a person, an object or a topic. The aim of this study is to investigate the effects of the teachers' body language use on the learning levels and attitudes of the students. To that end, open-ended questions were asked to 95 students from the Marmara University, Atatürk Faculty of Education, Turkish Education Department, and their views about the positive and negative effects of the teachers' body language use on the learning levels and attitudes of the students were collected. The study was conducted in the survey model and the answers of the students were evaluated using the content analysis method. At the end of the study, it is found that both students' learning levels and attitudes towards the lessons are substantially affected by the teachers' body language.

Keywords: Turkish education, body language, language education.

1. GİRİŞ

Bireyler arasındaki iletişim yazılı ve sözlü olmak üzere iki farklı araçla gerçekleşir. Yazılı dil, iletişimi bazen bir kelime bazen de bir resim ile sağlarken; sözlü dil, konuşulan kelimelere ek olarak beden diliyle iletişimi sağlar. Beden dili, sözlü dili destekleyen en önemli araçlardan biridir (Sillars, 1995; James, 1999; Kaşıkçı, 2003; Miller, 2005; Hargie, 2006; Şen, 2006; Tariq Hassan, 2007). Etkili iletişim kurmak isteyen bir birey sözlü dilin yanında beden dilini de tanımalı ve kullanmalıdır.

Beden dili; sözlü iletişimin tamamlayıcı bir parçası olarak hem konuşurken gereksiz ve fazla kelimeden kaçınma hem de konuşulanları vurgulama ve açıklama amaçlarına hizmet eder (Antes, 1996). Beden dili mesajlarının çok daha samimi olması, hissedilen duyguları çok daha iyi açıklayabilmesi, karmaşık ve anlaşılması zor mesajları daha anlaşılır yapması özelliklerinden dolayı sözlü iletişimin ayrılmaz bir parçası olmuştur (Vendryes, 2001; Miller, 2005). Psikologların

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, ahmetbenzer@gmail.com.

¹ Beden dilinin karşılıklı iletişimdeki oranı farklı yazarlarca birbirine yakın rakamlarla ifade edilir: Altıntaş (2001)'a göre %60, Tozar (2002)'a göre % 70 ve Miller (2005) ile Redhead (2003)'e göre de % 55 oranı şekliyle ifade edilmektedir.

yaptıkları araştırmalara göre günümüzde ortalama bir iletişimde, kelimelerin önemi % 10, ses tonunun önemi % 30, beden dilinin önemi ise % 60 olarak bulunmuştur.¹

Öğrencileriyle iyi bir iletişim kurmak isteyen öğretmen, sözlü anlatımının yanında beden dilini de doğru ve etkili bir biçimde kullanarak beyinde gerçekleşen görünmez bir süreç olan öğrenmeyi (Neill ve Caswell, 1993) sağlayabilir. Ayrıca Feng (2009)'e göre beden dili mutlaka doğru, dikkatli ve uyumlu bir biçimde kullanılmalıdır. Bir öğretmenin söyledikleri iletişimin bilgi boyutunu ve dolayısıyla öğrenmeyi sağlarken; ses tonu, el-kol hareketleri ve bakışları ise öğrenciye öğretmenin samimiyeti ve inandırıcılığı hakkında ipuçları verir ve öğrencilerin ilgi ve hayallerini derinden etkiler. Zhu (1996)'ya göre beden dili öğretmenin duygu ve düşüncelerini doğru, anlaşılır ve gerçekçi bir şekilde ifade etmesini sağlar. Yapılan araştırmalarda bir konuşmacının beden diliyle tutum ve hareketlerini sözlerine katarak konuşmasının kişilerin iknasında mesajın daha etkili hale gelmesinin öneminin büyük olduğu anlaşılmıştır (Bulut ve Korkmaz, 2005). Bu bilgiler iletişimde mesajın tek başına bilgi olarak değil de yanında gerçekli ve ikna edici duygusal değerlerin de olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Gerçekli ve ikna edicilik karşılıklı iletişimde tarafların birbirlerine karşı bakışlarını; yani tutumlarını yansıtır. Tutum daha çok bir olaya, bir şeye karşı bireyin bakış açısını temsil eder. Bir şeyi öğrenirsiniz, bilirsiniz; fakat bu sizin ona olumlu bakmanızı sağlamaz. Tutum öğrenmeyi destekleyici itici güçtür. Duyuşsal özelliklerin dikkate alınmadığı bir ders ortamında bilişsel öğrenme tek başına çoğu zaman bilginin geçici hafızadan kalıcı hafızaya geçmesinde yeterli olamamaktadır. Öğrenme ancak olumlu bir tutum ile birlikte olursa daha hızlı ve kalıcı olarak gerçekleşir.

1.1. Temel Dil Becerilerinin Beden Diliyle Kullanımı

Öğretmenler, dil eğitiminin başından sonuna kadar her alanında beden dilini kullanabilirler (Kong, 2009). Öğrencileri ile etkin iletişim kurmayı amaçlayan öğretmen, beden dilini çözümlenmeyi de öğrenmelidir. Özbent (2007) “Beden dili öğrenilebilir mi?” sorusuna “Evet.” diyerek bunu “Mesleki anlamda başarılı bir beden dili öğrenilebilir.” diyerek cevaplamıştır. Bu doğrultuda beden dili öğrenilmeli ve uygulanmalıdır. Zhu (1996)'ya göre İngilizcenin öğretiminde beden dili öğrencilerin ilgisini ve öğretim kalitesini arttırmada çok önemlidir. Lei (2007) temel dil becerilerini oluşturan konuşma, yazma, okuma ve dinlemenin her birinin ayrı ayrı beden dili desteklenerek nasıl kullanılabileceğini şöyle belirtmiştir:

Dinleme eğitiminde; dil öğretiminde başkalarını dinlemek temel amaçlardan biriye ve öğretmenler de sık sık öğrencilerini dinlemek zorunda kalıyorlarsa bu süreçte beden dilini kullanmak mevcut etkiyi daha da arttıracaktır. Söz gelişi bir hikâye anlatılırken beden dili kullanılarak hikâyenin ana hatları kolaylıkla çizilebilir. Örneğin, öğrenci “O, çok büyük bir odaydı.” dediğinde öğretmen iki elini yanlara açabilir, “Öyle güzel bir bayandı.” dediği zaman ise ağzıyla birlikte gözlerini kocaman açabilir. Bu süreçte öğretmen bir nevi hikâyede anlatılanları canlandıracaktır ve böylece olayın etkisi daha da öne çıkacaktır.

Konuşma eğitiminde; beden dilinin kullanımı öğrencilerin dili kullanma ve öğrenme ilgilerini destekler ve artırır. Öğretmenler bu süreçte yalnızca kendileri beden dilini kullanmamalılar aynı zamanda öğrencilerin de farklı durumlar için beden dilini kullanmalarını istemelidirler. Örneğin, öğretmen iki insanın tanışmasının nasıl olması gerektiğini anlattıktan sonra öğrencilerden de bunu uygulamalarını ister. Öğrencinin biri ayağa kalkıp arkadaşına elini

* Beden dilinin karşılıklı iletişimdeki oranı farklı yazarlarca birbirine yakın rakamlarla ifade edilir: Altıntaş (2001)'a göre %60, Tozar (2002)'a göre % 70 ve Miller (2005) ile Redhead (2003)'e göre de % 55 oranı şekliyle ifade edilmektedir.

uzatıp “Tanıştığımıza memnun oldum.” dediği zaman öğretmenin yüzünde gülümseme yer almalı, devamında öğrenci “Benim adım Alp.” dediği zaman öğretmen de tahtaya öğrencinin adını yazmalı. Böylece öğretmen yeni durumlar yaratıp öğrencilerin bu durumlara göre davranış sergilemelerini istemelidir.

Okuma eğitiminde; dil bilimciler her zaman şunu söyler: “Bir şiir okunana kadar bir şiir değildir.” ve dil eğitimi sürecinde sesli okuma becerisinin gelişimi için beden dilinin kullanımı çok önemlidir. Söz gelişi, bir cümle okunurken dikkat, nerede vurgulu nerede yumuşak nerede sesin yükselip alçalacağı üzerinde olmalıdır. Müzik eğitiminde olduğu gibi bunu net biçimde yapmak için canlandırma yapılmalıdır. Genellikle konuşurken, özellikle de soru cümlelerinin başında ses yükselirken sonunda alçalır. Bu durumda öğrencilerin kafaları karışır. Neyi ne zaman kullanacaklarını bilemeyebilirler. Böylece beden dili kullanılarak özellikle de el, kol hareketleri ile böyle bir soru cümlesinde eller aşağıdan yukarıya doğru yükselir ve sonrasında aşağıya iner. Genel olarak da okuma sürecinde beden dilinin en etkili parçası el, kol hareketleridir.

Yazma eğitiminde öğrencilerin yalnızca dil bilgisine ve kelime bilgisine sahip olmaları yetmez, aynı zamanda yazılan ve konuşulan dilin iletişim becerilerine de sahip olmaları gerekir. Öğretmenler yazma becerisinin gelişmesi için farklı metotlar kullanırlar. Bunlardan biri de beden dilinin kullanımı olup öğrencilerin yazma becerilerinin gelişmesinde çok önemli etkisi vardır. Dil bilimciler her zaman için şunu söyler: “Söyle bana, unutacağım; öğret bana, hatırlayacağım; dahil et beni ve öğreneceğim.”. Öğrencilerden beklemedikleri bir konuyla ilgili kompozisyon yazmaları istenirse onlar kendilerini cesaretsiz hissedip yapamayacaklarını düşüneceklerdir. Öğrenciler ancak yeterli tecrübeye sahip olurlarsa mükemmel makale yazabilirler. Bunun için öğrencilerin zihinlerinde tamamlanmış hayalleri öğretmenin beden dili ile derinden etkilenecek şekilde geliştirilebilir.

Öğretmenin, öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını anlayabilmesi ve buna göre etkinliklerini geliştirebilmesi için beden dili hakkında öğrenci görüşlerinin önemi öne çıkmaktadır (Buja 2009). Buradan hareketle araştırmada sınıfta öğretmenin beden dili kullanımı ile ilgili öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma, Türkçe öğretmenliği 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin sınıfta öğretmenin kullandığı beden dilinin öğrenme ve tutumları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Problem cümlesi olarak “Öğretmenin beden dilinin Türkçe öğretmenliği 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin öğrenme ve tutumlarına etkisi ile ilgili görüşleri nelerdir?” sorusu belirlenmiştir. Çalışmanın alt problemleri şöyledir:

1. Türkçe öğretmenliğinde okuyan 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin sınıfta öğretmenlerinin konumunun öğrenme ve tutumları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi ile ilgili görüşleri nelerdir?
2. Türkçe öğretmenliğinde okuyan 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin sınıfta öğretmenlerinin baş ve göz hareketlerinin öğrenme ve tutumları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi ile ilgili görüşleri nelerdir?
3. Türkçe öğretmenliğinde okuyan 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin sınıfta öğretmenlerinin kılık kıyafetlerinin öğrenme ve tutumları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi ile ilgili görüşleri nelerdir?
4. Türkçe öğretmenliğinde okuyan 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin sınıfta öğretmenlerinin el-kol hareketlerinin öğrenme ve tutumları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi ile ilgili görüşleri nelerdir?
5. Sınıfta temel dil becerilerinin kullanımı esnasında beden dilinin nasıl kullanılabileceği ile ilgili öğrenci görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu çalışma Türkçe bölümünde okuyan öğrencilerin öğrenme ve tutumlarında öğretmenin beden dilinin olumlu ve olumsuz etkilerini öğrencilerin bakış açılarıyla belirlemeye yönelik tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modeliyle tasarlanan araştırmaların amacı genellikle araştırma konusu ile ilgili var olan durumun fotoğrafını çekerek bir betimleme yapmaktır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 bahar döneminde İstanbul ili, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe bölümünde öğrenim gören 61 kız (%64) ve 34 erkek (%36) toplam 95 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu olarak beden dili hakkında gerekli bilgi alt yapısını bulundurduğu göz önüne alındığından Türkçe öğretmenliği bölümündeki 3 ve 4. sınıf öğrencileri seçilmiştir.

2.2. Veri Toplama

Çalışma grubuna araştırmacı tarafından açık uçlu sorular verilmeden önce öğrenme ve tutum alanları hakkında bilgi verilmiş ve soruları bu iki farklı alana göre cevaplamaları istenmiştir. Çalışma grubuna beden dilinin özelliklerini içerisinde barındıran (öğretmenin sınıf içi konumu, baş ve göz hareketleri, kılık kıyafet ve el-kol hareketleri) dört ve temel dil becerilerinin beden diliyle kullanıma yönelik bir olmak üzere toplam beş açık uçlu soru yazılı olarak yöneltilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2003)'e göre açık uçlu sorular bir taraftan araştırmacıya araştırmak istediği konuyla ilgili esnek bir yaklaşım olanağı sağlarken bir taraftan da incelenen konuyla ilgili önemli değişkenlerin gözden kaçmasını önler. Bu açıdan bakıldığında çalışmada açık uçlu soruların öğretmenin beden dilinin öğrenci gözüyle yorumlanmasına imkân sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Verilerin Çözümlemesi

Öğrencilerin beden dilinin öğrenme ve tutum üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik görüşlerini belirlemek için açık uçlu sorular kullanılmıştır. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar verilerden çıkarılan kodlar vasıtasıyla içerik çözümlemesi kullanılarak değerlendirilmiştir. Kodlama, nitel araştırmalarda içerik çözümlemesinin ilk adımıdır (Punch, 2005). İçerik çözümlemesiyle kod oluşturma süreci verilerin toplanması, gözden geçirilmesi, verilerden kodlar çıkarılması ve anlam gruplarının oluşturulması basamaklarını kapsar (Creswell, 2008). Çalışmada kodlar, en fazla sıklıkta bulunan koddan en aza doğru sıralanmıştır. Yalnızca bir kez tekrarlanan kodlar çok fazla yer tutmaması için *diğer* adı altında toplanmıştır. Kodlar, sıklıklarıyla birlikte tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmanın bulgular kısmı beden dili özelliklerinden hareketle her bir özellik dikkate alınarak dört alt başlıkta toplanmıştır. Bulgular kısmının beşinci alt başlığında ise beden dilinin temel dil becerileriyle kullanımına yönelik öğrenci görüşlerinden elde edilen değerlendirmeye yer verilmiştir. Öğrenciler her bir başlıkta beden dilinin etkisini birden fazla ifadeyle belirttikleri için tablolardaki ifade sıklıkları bazen öğrenci sayısını geçebilmiştir. Bazen ise öğrenciler beden dili haricinde farklı etkenlerden bahsetmişlerdir. Bu durumda verilen cevaplar çalışma kapsamı dışında sayılarak değerlendirmeye alınmamıştır.

3.1. Öğretmenin Sınıf İçindeki Konumu

Öğretmenin sınıftaki konumu ile ilgili “Öğretmenin sınıf içerisindeki konumu (sıraların arasında dolaşması, oturması, tahtada durması, öğrencilerle mesafesi... vb.) sizin öğrenmenizi ve tutumunuzu olumlu veya olumsuz olarak nasıl etkiler?” sorusuna verilen öğrenci cevaplarına tablo 1’de yer verilmiştir:

Tablo 1: Öğretmenin Sınıftaki Konumu

		Kodlar	Sıklık
Öğrenmenin etkilenmesi	Olumlu	Sınıf içinde dolaşması	25
		Öğrencilerin yanına oturması	3
		Öğrencilere yakın durması	3
		Diğer cevaplar	17
	Olumsuz	Derse girip masada oturup anlatması	21
		Aynı ses tonunu kullanması	4
		Aralarda fazlaca dolaşması	2
		Çok veya az ses tonuyla ders anlatması	2
	Diğer cevaplar	28	
Tutumun etkilenmesi	Olumlu	Sınıfta dolaşması	18
		Öğrencilerin yanına oturması	3
		Diğer cevaplar	13
	Olumsuz	Sürekli masada oturması	13
		Aynı ses tonunu kullanması	2
		Öğrencilere uzak kalması	2
	Diğer cevaplar	25	

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğrenciler; öğretmenin sınıf içerisindeki konumunun hem öğrenmelerinde hem de tutumlarında etkili olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler hem öğrenme hem de tutum için benzer ifadelere yer vermişler ve yüksek sıklıkta ‘sınıf içerisinde dolaşan’ öğretmenlerden (öğrenme 25, tutum 18) olumlu olarak etkilenirken ‘sürekli masada oturan’ öğretmenlerden (öğrenme 21, tutum 13) olumsuz etkilenmişlerdir. Bunların haricinde öğrenciler öğretmenlerinin ‘onlara yakın durmasının’ da onların öğrenme (3) ve tutumları (3) için olumlu bir etki bıraktığını ifade etmişlerdir. Öğretmenin ders anlatırken ‘aynı ses tonunu kullanması’ ise bir o kadar öğrenmeyi (4) ve tutumu (2) düşürücü etki etmektedir. Öğrencilerin öğrenme ve tutumlarını etkileyen beden dili davranışlarını sıralarken kendilerine özgü ve az sıklıkta ifadelerde buldukları da tespit edilmiştir (Diğer cevaplar). Bu ifadelere çok geniş yer tutacağından tablo 1’de yer verilememiştir. Az sıklıkta verilen ifadelere örnek olarak ‘öğretmenin tahtayı kullanmasının’ öğrenme ve tutumu olumlu, ‘arkası dönük tahtada ders anlatmasının’ öğrenmeyi, ‘sıraların üstünde oturmasının’ ise tutumu olumsuz etkilediğine yönelik cevaplar verilebilir.

3.2. Öğretmenin Baş ve Göz Hareketleri

Öğretmenin baş ve göz hareketleri ile ilgili “Öğretmenin ders sırasında baş ve göz hareketleri (göz teması kurması, mimikleri, red veya onaylama anlamında başını sallaması... vb.) sizin öğrenmenizi ve tutumunuzu olumlu veya olumsuz olarak nasıl etkiler?” sorusuna verilen öğrenci cevaplarına tablo 2’de yer verilmiştir:

Tablo 2: Öğretmenin Baş ve Göz Hareketleri

	Kodlar	Sıklık
Öğrenmenin etkilenmesi	Göz teması kurması	25
	Onaylayıcı baş hareketleri yapması	15
	Olumlu Jest ve mimikleri kullanması	7
	Güler yüzlü olması	5
	Sınıfın geneline bakması	2
	Diğer cevaplar	1
	Olumsuz Sinirli ve gergin bakması	7
Onaylayıcı baş hareketleri yapması	3	
Asık suratlı olması	3	
Dinliyormuş gibi bakması	2	
Gözlüklerin altından bakması	2	
Jest ve mimiklerini abartılı kullanması	2	
Beden dilini hiç kullanmaması	2	
Diğer cevaplar	5	
Tutumun etkilenmesi	Göz teması kurması	21
	Güler yüzlü olması	11
	Jest ve mimik kullanması	10
	Olumlu Red ve onaylayıcı hareketleri	7
	Tüm sınıfla göz teması kurmaya çalışması	3
	Konunun akışını uygun yüz hareketleri	2
	Diğer cevaplar	2
	Olumsuz Başını kızgın sallaması	6
	Tek bir yere/ öğrenciye bakması	4
	Jest ve mimiklerin abartılı ve gereksiz kullanması	3
Sabit bir yere bakması	3	
Bakışlarını kaçırması	2	
Diğer cevaplar	2	

Tablo 2’de göz teması kurmanın hem öğrenmeye (25) hem de tutuma (21) birinci dereceden olumlu etki ettiği görülmektedir. Sıklık bakımından ikinci olarak etki eden unsur öğrenmede ‘onaylayıcı baş hareketleri’ (15) olurken tutum üzerinde ‘jest ve mimiklerin kullanımı’ (10) olmuştur. ‘Sinirli ve gergin bakış’ (7) öğrenmeyi olumsuz etkilerken tutumu da en çok ‘başı kızgın sallama’ (6) olumsuz olarak etkilemiştir. Sıklıkları düşük olmakla birlikte tutuma olumsuz etki eden beden dili unsuru öğrenme üzerindeki olumsuz ifadelerle benzer olup bakış şekilleriyle ilgili ‘bakışlarını kaçırma’, ‘sabit bir yere bakma’ ve ‘tek bir yere bakma’dır.

3.3. Öğretmenin Kılık Kıyafeti

Öğrencilerin öğretmenin kılık kıyafeti ile verdiği mesajlar ile ilgili “Öğretmenin kılık ve kıyafeti (kirliliği veya temiz olması, aynı kıyafetleri giymesi, zıt veya uyumlu renkler giymesi, takı, ayakkabı vb.) sizin öğrenmenizi ve tutumunuzu olumlu veya olumsuz olarak nasıl etkiler?” sorusuna verilen öğrenci cevaplarına tablo 3’te yer verilmiştir:

Tablo 3: Öğretmenin Kılık ve Kıyafeti

	Kodlar	Sıklık
Öğrenmenin etkilenmesi	Uyumlu giyinmesi	26
	Ütülü ve temiz kıyafet giymesi	8
	Olumlu Şık giyinmesi	5
	Abartılı takı takmaması	4
	Diğer cevaplar	3
	Olumsuz Uyumsuz renkleri giymesi	18
	Kirli ve ütüsüz kıyafetler giymesi	18
	Abartılı takılar takması	13
	Topuklu giymesi	11
	Aynı kıyafetleri giymesi	8
Tutumun etkilenmesi	Spor kıyafetler giymesi	2
	Parlak, absürt kıyafetler giymesi	2
	Diğer cevaplar	2
	Temiz ve kendine yakışan giyinmesi	17
	Uyumlu renkler kullanması	12
	Olumlu Şık giyinmesi (takım elbise gibi)	8
	Saçına ve makyajına dikkat etmesi	7
	Diğer cevaplar	2
	Olumsuz Abartı ve çok renkli takılar takması	14
	Dikkat çekici renklerde giyinme (kırmızı gömlek gibi)	12
Kıyafetlerine dikkat etmemesi	9	
Topuklu ayakkabı	7	
Aynı kıyafetler	7	
Kirli kıyafetler	6	
Abartılı giyinmesi	2	
Bayan hocaların makyaj yapmaması	2	
Kahverengi tonları tercih etmesi	2	
Diğer cevaplar	4	

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrenme üzerinde en çok 'uyumlu kıyafetler' (26) etkili olurken tutumda 'temiz kıyafetler' (17) öne çıkmıştır. Temizliğin öğrenme üzerindeki etkisi ikincil derecede olmuş ve benzer biçimde uyumlu kıyafetler de tutumu ikincil derecede etkilemiştir. 'Kirli ve ütüsüz kıyafetler' (18) ile 'uyumsuz renklerin' (18) eşit derecede öğrenmeyi olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Tutum üzerinde ise 'abartı ve çok renkli takılar' (14) ile kırmızı gömlek gibi 'dikkat çekici renk tercihleri' (12) olumsuz ifadeler olarak öne çıkmıştır.

3.4. Öğretmenin El ve Kol Hareketleri

Öğrencilerin öğretmenin el ve kol hareketleri ile ilgili "Öğretmenin sınıf içerisindeki el ve kol hareketleri (parmaklarını kenetlemesi, kollarını bağlaması... vb.) sizin öğrenmenizi ve tutumunuzu olumlu veya olumsuz olarak nasıl etkiler?" sorusuna verilen öğrenci cevaplarına tablo 4'te yer verilmiştir:

Tablo 4: Öğretmenin El ve Kol Hareketleri

	Kodlar	Sıklık	
Öğrenmenin etkilenmesi	Olumlu	El ve kol hareketleriyle konuşmanın uyumlu olması	11
		Ellerinin açık durması	4
		Diğer cevaplar	4
	Olumsuz	Kollarını bağlayarak ders anlatması	21
		El ve kollarını çok fazla kullanması	11
		Parmaklarını kenetlemesi	6
		Sürekli aynı hareketi yapması	5
		Parmaklarıyla oynaması	4
		Bacak bacak üstüne atması	3
		Kızgınlığını el-kol hareketleri ile belli etmesi	3
Diğer cevaplar	2		
Tutumunun etkilenmesi	Olumlu	Uyumlu el kol hareketleri	6
		Elinde kalemle ders anlatması	2
		Diğer cevaplar	2
	Olumsuz	Kollarını bağlaması	16
		Parmaklarını kıtlatması	10
		Uyumsuz el kol hareketleri	7
		Eli cebinde ders anlatması	6
		Elini-kolunu abartılı kullanması	6
		Kızgınlığını el kol hareketleri ile belli etmesi	6
		Ellerini kenetlemesi	3
Hiç el-kol hareketi yapmaması	3		
Ellerini önünde veya arkada kavuşturması	3		
Bacak bacak üstüne atması	2		
Sürekli aynı hareketleri yapması	2		
Masaya oturup elini yüzüne koyması	2		
Diğer cevaplar	2		

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğrenme ve tutumu olumlu ve olumsuz etkileyen el-kol hareketleriyle ilgili unsurlar aynı çıkmıştır. Öğrenmeyi olumlu yönde en çok etkileyen 'el ve kol hareketleriyle konuşmanın uyumu' (11) olurken tutumu 'uyumlu el kol hareketleri' (6) olmuş ve her iki alanda da uyum ögesi öne çıkmıştır. İkincil olarak öğrenmeyi 'ellerin açık olması' (4), tutumu da 'kalemle ders anlatılması' (2) etkilemiştir. Olumsuz olarak hem öğrenmeyi hem de tutumu benzer biçimde 'kolların bağlanılarak' ders anlatılması (öğrenme 21, tutum 16) etkilemiştir.

3.5. Temel Dil Becerilerinin Kullanımı

Öğrencilerin temel dil becerilerinin beden diliyle kullanımına yönelik "Sınıfta temel dil becerilerinin kullanımı esnasında beden dilinin nasıl kullanılabilceği ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplara tablo 5'te yer verilmiştir:

Tablo 5: Temel Dil Becerilerinin Kullanımı

Temel Dil Becerisi	Yapılabilecek etkinlikler	Sıklık
Okuma	Hikâye okuma çalışmalarında canlandırma yapılabilir.	32
	Okuma esnasında bir öğrenci de anlatılanları el-kol ve baş hareketleri ile ifade edebilir.	16
	Sesli okumada örneğin; şiir vurgu, tonlama ile beden diline uygun olarak okunabilir.	8
	Öğrencilere roller verilerek ellerindeki senaryoyu okumaları istenebilir.	3
	Diğer	22
Yazma	Sessiz sinema oynayarak öğrencilerin beden dilini yorumlayıp yazmaları istenebilir.	22
	Beden diliyle bir olay anlatılarak öğrencilerden anladıklarını yazmaları istenir.	15

	İki resim gösterip bu insanları tasvir ederek yazmaları istenir.	4
	İletişim halindeki insanları uzaktan izleyip onların nasıl bir ruh halinde olduklarını tahmin ederek yazmaları istenir.	2
	Diğer	6
Temel Dil Becerisi	Yapılabilecek etkinlikler	Sıklık
	Bir diyalog dinletilip öğrencilerden buradaki kişileri tasvir etmeleri istenebilir.	14
	Haber dinletilerek, dinledikleri haberleri yorumlamaları istenir.	8
Dinleme	Hikâye dinletilir ve onu yazmaları istenebilir.	6
	Müzik dinletilerek yazı yazmaları istenebilir.	2
	Diğer	14
	Beden dilini kullanabilecekleri konular verilerek bu konularla ilgili konuşma yapmaları istenebilir ve bu doğrultuda öğrenciler tahtaya kaldırılıp hikâye, masal veya bir konu anlatılabilir.	68
Konuşma	Yemek tarifi, gezilen yerlerin tarifi yaptırılabilir.	16
	Örnek bir olaydan hareketle doğaçlama yaptırılabilir veya tiyatro oynatılabilir.	4
	Telefon görüşmesi yaptırılabilir.	3
	Diğer	26

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğrenciler temel dil becerilerinin kullanırken beden dilini nasıl kullanılabileceğine dönük teklifler olarak 'sessiz sinema' gibi ilgi çekici ve 'yemek tarifi' gibi yeni fikirler ortaya koymuşlardır. En çok konuşma becerisiyle ilgili öğrencilerin beden dilinin nasıl kullanılabileceğine dönük yorumları olmuş, yazma becerisiyle ilgili kısımda zorlandıkları görülmüştür.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonucunda öğretmenin beden dilinin öğrencilerin öğrenme ve tutumlarında olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu bulunmuştur. Öğretmen derste kullanacağı kelimeleri ve anlatacağı konuyu önceden seçip hazırlayarak veya yapacağı etkinlikleri planlayarak dersini yürütebilir; fakat beden dilini hazırlamak ve her zaman istenildiği şekilde tepki vermesini sağlamak bu kadar kolay değildir. Öğretmenin neye önem verdiği, hangi ruh hâlinde olduğu bir metni okurken ya da hiçbir şey yapmadan sandalyede otururken bile anlaşılabilir. Beden ile yapılan hareketler, söylenenlerin içeriğini ve anlamını pekiştirir.

Çalışmada beden dilinin her bir özelliği için öğrencilerin öğrenme ve tutumlarının nasıl etkilendiğiyle ilgili görüşler belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar alt problemler kapsamında şöyledir:

Öğrenciler öğretmenlerinin sınıf içindeki konumuyla ilgili sınıfta dolaşmasını öğrenme ve tutumlarında olumlu bir etken olarak görürken masada oturmasını olumsuz olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerin dersi hareketlendiren ve enerji katan öğretmen hareketlerinin; yani daha çok etkileşime açık ve yakın konumun öğrenme ve tutumda olumlu etkisinin olduğunu düşündükleri bulunmuştur.

Çalışmada baş ve göz hareketleriyle ilgili bazı beden dili hareketlerinin öğrenciler tarafından hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirildiği; yani farklı algılandığı bulunmuştur. Örneğin; onaylayıcı baş hareketi öğrencilerin çoğu tarafından olumlu algılanırken bir grup öğrenci tarafından ise olumsuz algılanmıştır. Bu durum Dağlı ve Öner (2002) tarafından yapılan araştırmadan elde edilen sonuçla açıklanabilir. Araştırmacılar çalışma sonucunda sınıf içi iletişim davranışlarına ilişkin olarak fen bilgisi öğretmenlerinin ders anlatırken 'başla onaylama' konusunda öğrencilerin algısının *pek yeterli* olmadığını tespit etmişlerdir (Akt. Çalışkan ve Yeşil, 2005). Öğrenciler başla onaylama hareketini tam olarak algılayamadıkları için hem olumlu hem de olumsuz etken olarak göstermişlerdir. Çalışmada benzer bir ikilem aktarılan fikre olumsuz

bakışı temsil eden kolları kenetleme eylemine yönelik görüşlerde tespit edilmiş, bu beden dili hareketiyle ilgili öğrencilerin yorumları iki zıt kutupta yer almıştır.

Öğrenciler kılık kıyafetle ilgili olarak uyuma dikkat edip abartılı takı ve dikkat çekici renklerin öğrenme ve tutumlarına olumsuz etkisinin olduğunu; sık, temiz ve uyumlu renkler ile kıyafetler giyerek abartılı takı takmayan öğretmenlerden olumlu yönde etkilendiklerini belirtmişlerdir. Kılık kıyafetle ilgili tüm öğrenci cevapları dikkate alındığında ise öğrencilerin, öğretmenin giydiği ayakkabının topuklarından tercih ettiği renklere kadar dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Benzer biçimde Karaçam (2003) da öğrencinin, öğretmenin tırnağından saçına kadar bütün uzuvlarını süzdüğünü belirtmiştir. Bu veriler dış görünüşün iletişimdeki ve öğrenciler üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Açıl (2005)'a göre öğretmenin kıyafetinin tarzı, rengi ve kullandığı takıları temsil edilen öğretmenlik mesleğine uygun olmalıdır ve dolayısıyla uygun bir giyim tarzı hem kendisine hem mesleğine hem de ileride toplumu şekillendirecek öğrencilere gösterilen özen demektir.

Öğrenciler en çok öğretmenin göz teması kurmasını ve güler yüzlü olmasını öğrenme ve tutumları üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtirken; jest ve mimiklerin abartılı kullanılmasından, sert bakış, baş hareketleri ve ses tonundan olumsuz olarak etkilendiklerini belirtmişlerdir. Kuhnke (2007)'ye göre ne söylenirse söylensin, insanlar ne söylendiğinden çok yüzün görünümüne inanır. Bu sebeple öğrencilerin kızgın bakışları olumsuz olarak algıladıkları düşünülmektedir. Buja (2009)'a göre öğretmenin iletişimdeki gücünde yalnızca sözlü dil yeterli olamamakta, öğretmen aynı zamanda sözsüz iletişime de ihtiyaç duymaktadır. Bazen bir gülücük öğrencinin arzu edilen olumlu davranışları göstermesinde faydalı bir araç olabilir. Öğretmen dersini anlatırken öğrencilerin yüz hareketlerinden konuyu anlayıp anlamadıklarını ve buna göre daha yavaş ya da hızlı anlatması gereği çıkarımında bulunabilir. Araştırmada öğrencilerin öğretmenin tepkisiz durmasından ve beden dilini kullanmamasından olumsuz etkilendikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin el-kol hareketleriyle ilgili öğrenme ve tutumlarının en çok 'konuşulanla uyumlu el-kol hareketleri'nden olumlu etkilendiği bulunmuştur. Nitekim eller düşüncelerin ifadesinde en güçlü olan destekleyicilerdir (İzğören, 1998). Söz ve beden dili çelişkiye düştüğü zaman bireyler daima beden diline inanır (Özbent, 2007) ve bu durum anlatılmak istenilenlerin yanlış anlaşılmasına neden olabilir. Böylece öğrencilerin öğrenmeleri olumsuz etkilenebilir. Öğrencilerin öğrenme ve tutumlarının olumsuz etkilendiği el-kol hareketleri ise öğretmenin kollarını bağlamasıdır. Bilindiği gibi kolların bağlanması iletişimi engelleyen bir unsurdur (İzğören, 1998; Pease, 1998; Kaşıkçı, 2003). Ayrıca öğrenciler parmakların kıtlatılması, ellerin kenetlenmesi gibi stresi ve kızgınlığı gösteren ve ilgi dağıtan unsurları da öğrenme ve tutumlarında olumsuz etkenler olarak nitelemişlerdir.

Dil, Marcel tarafından 1820 yılında (Adamson, 2004; Smith, 2009) dinleme, konuşma, yazma ve okuma olmak üzere dört beceri alanına ayrılmıştır. Bu araştırma kapsamındaki alt problemlerden beşincisi öğrencilerin dört temel dil becerisini kullanırken beden dilinden nasıl yararlanılabileceğiyle ilgilidir. Beceri alanlarıyla ilgili tartışma ve sonuçlar sırasıyla şöyledir:

Öğrenciler okuma becerisi kapsamında beden dilinin; özellikle canlandırma yapmada, şiir okurken vurgu ile tonlama yapmada ve okuma esnasında okunan metindeki karakterin içeriğe uygun olarak seslendirilmesinde etkili olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Doğru okuma aynı zamanda doğru seslendirmedir. Doğru seslendirme hem kelimelerin tek başına hem de cümlelerin bir bütün olarak anlamın karşı tarafa doğru aktarılmasını sağlar. Bu esnada kelimelere güç veren beden dili unsuru olarak ne gözümüz ne mimiklerimiz kullanılmaktadır, tek başına sesimiz anlamın aktarılmasında destekleyici unsur olarak kullanılmaktadır.

Yazma becerisi kapsamında öğrenciler büyük bir çoğunlukla sessiz sinema etkinliğinden yararlanılabileceğini belirtmişlerdir. Bu etkinlik ile öğrencilerin gördüklerini anlayarak hikâye

etmeleri istenebilir. Böylece beden dilini doğru anlama ve yorumlama becerileri gelişir. Ayrıca öğrencilerden iki farklı kişi resmi veya aynı kişinin farklı iki yüz ifadesi yan yana konularak bir metin kurgulamaları istenebilir. Öğrencilerin bu teklifleri yazma becerisinin gelişimine dönük hem eğlenceli hem de bilgilendirici olarak görülmektedir. Lei (2007)'ye göre öğretmenin beden dilinin öğrenci üzerinde etkisi yalnızca iyi bir örnek olmayı değil, aynı zamanda öğretmen-öğrenci yaklaşmasını gerçekleştirerek daha uyumlu bir eğitim ortamının yaratılmasını sağlar. Bu bağlamda öğrenciler öğretmenin resmini, duruşunu veya bakışını yazma konusu edinebilirler.

Dinleme becerisi kapsamında öğrenciler özellikle sesli metin okunması veya sesli kitap dinleme etkinlikleri esnasında anlatıcının veya karakterin ses tonunun farklılaşmasından hareketle karakteri tasvir ederek yazma çalışmaları yapılabileceğinden bahsetmişlerdir. Dinleme eğitimi kapsamında öğrencilerden gelen teklifler özellikle dersin daha eğlenceli olmasını sağlamaktadır. Böylece Özbay (2005) ve Özbay ve Melanlıoğlu (2012) tarafından 'ihmal edilen bir beceri' olarak tanımlanan dinleme eğitimi Türkçe dersi kapsamında bu etkinliklerle daha etkili hale geleceği düşünülmektedir. Çiftçi (2001)'ye göre dinleme faaliyeti, konuşanın ses tonu, beden dilini kullanma becerisi, konunun ortaya konuluşu ve muhteva özellikleri, dinleyenin sosyal, psikolojik, zihinsel durumuna ve konuyla ilgili geçmiş yaşantılarına göre anlam kazanır.

Konuşma becerisi kapsamında öğrenciler farklı metin türlerinin anlatımında ve yemek ile yol tarifi uygulamalarında beden dilini etkili bir biçimde kullanılabileceklerini ifade etmişlerdir. Bulut ve Korkmaz (2005)'e göre konuşma etkinlikleri içinde beden dilinin bir dil etkinliği olarak görülmesi, onu dil-dışı bir etkinlik içinde değerlendirilmesini sayılığını doğurmuştur. Böylece teklif edilen etkinlikler uygulamaya dönük ve eğlenceli olması bakımından kullanışlı görülmektedir. Çiftçi (2001)'ye göre heyecanını kontrol edemeyen konuşmacı, sesini ve bedenini iletmek istediği mesajlara uygun şekilde kullanamayacak, böylece konuşma içeriğinin akışını bozacak, bu da dikkatini çoğu zaman konuşmacının kusurları üzerinde yoğunlaştıran dinleyicilerin dikkatini dağıtacak, başka unsurlara yönlendirecektir. Bu dikkat dağınıklığı ise öğrenmenin oluşması önünde bir engel oluşturacaktır. Bu bağlamda öğretmenin konuşma yaparken beden dilinden yararlanması ve bu durumun öğrencilerine model olma açısından önem teşkil ettiği düşünülmektedir.

Beden dilinin dört temel dil becerisiyle kullanımına dönük öğrencilerin verdikleri etkinlik örnekleri, Türkçe eğitiminde etkili iletişim kuran bireyler yetiştirmede hem yardımcı hem de etkili bir araç olarak beden dilini kullanma açısından önemlidir. Her bir etkinliğin hem uygulanmasındaki kolaylıkla hem de öğrencilerde uyandıracığı keyifle öğretmenlere yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Türkçe öğretimine büyük katkı sağlayan beden dilinin daha da etkili kullanımına dönük öneriler aşağıdadır:

1. Beden dilini kullanmayı bilen bir öğretmen, öğrencilerin hareketlerinden, konuşmalarından, ses tonlarından veya bakışlarından ne anlatmak istediklerini, nasıl bir ruh haline sahip olduklarını anlar. Ayrıca beden dilini kullanarak hem zaman hem de enerji gereksiz kullanma durumunda kalmaz. Böylece dersin daha verimli geçmesini sağlar. Bu bağlamda Türkçe öğretmen adaylarına beden diliyle ilgili daha derinlemesine dersler verilmeli, beden diliyle ilgili dersler sadece Türkçe öğretmenliği değil diğer branşlarda da lisans programına eklenmelidir.
2. Yabancılara Türkçe eğitiminin önem kazandığı 21. yüzyılda Türkçeyi iyi bilmeyen bir öğrenci sizin ne anlatmak istediğinizi beden dilinize bakarak anlamaya çalışacaktır. Bunun için iyi bir Türkçe öğretmeni hedef dil olan Türkçeyi anlatırken beden dili destekli olarak yabancılara öğretmelidir. Bu sebeplerle beden dili eğitimi bir kat daha önem kazanmaktadır.
3. Türkçe öğretim programında (2006) beden diline ağırlıklı olarak konuşma becerisi üzerinden yer verildiği; dinleme ve okuma becerilerinde bir kazanımla yer aldığı; yazma

becerisinde ise hiç yer verilmediği görülmüştür. Bu bağlamda da aşağıdaki öneriler oluşturulmuştur:

- a. Türkçe öğretimi programında okuma ve beden diliyle ilgili olarak “Sesini ve beden dilini etkili kullanır.” kazanımına yer verilmiştir. Beden dili kavramı sesin kullanımını içinde barındırır. Bu kazanım “Sesini okunan metin türüne, karaktere, olaya göre ayarlar.” şeklinde yazılsa daha işe yarar olacağı düşünülmektedir. Ayrıca “Okunan metindeki karakter başka öğrenciler tarafından beden dili kullanılarak canlandırılabilir.” şeklinde bir kazanım ile de öğrencilerin okunan metni daha iyi anlamalarını sağlamaya dönük etkinlikler teşvik edilmiş olur.
- b. Türkçe Öğretimi Programında (2006) “Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.” kazanımına yer verilmiştir. Bu kazanım önemli olmakla birlikte tek başına yetersizdir. Birini dinlerken sadece anlatılanlara odaklanılmaz. Günlük iletişimde % 60-70 seviyelerindeki bir beden dili oranının dinleme esnasında bir bireyde yansımaları çok daha fazla değişken ve kazanımla tespit edilebilecektir. Bu sebeple kazanımlar “Dinlediği/izlediği kişiyi kıyafetleriyle değerlendirir. Dinlediği/izlediği kişiyi el-kol hareketleriyle uyumlu olup olmamasına göre değerlendirir. Dinlediği/izlediği kişiyi baş hareketlerinin doğru zamanda ve gerektiği kadar kullanıp kullanmamasına göre değerlendirir. Dinlediği/izlediği kişiyi ses tonuna göre ciddi olup olmadığı, samimi olup olmadığını anlayarak dinler.” şeklinde artırılarak genişletilebilir.
- c. Türkçe Öğretim Programında (2006) konuşma öğrenme alanına yönelik olarak “konuşma kurallarını uygulama, sesini ve beden dilini etkili kullanma, hazırlıklı konuşmalar yapma, kendi konuşmasını değerlendirme, kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma” amaçlarına yönelik kazanımlara yer verilmiştir. Beden dilinin konuşma dilinden çok daha önce ortaya çıktığı zamanla da konuşma dilinin iletişimi katıldığı varsayımıyla (Öztürk Çelik, 1998) beden diline konuşma becerisi kapsamında daha fazla yer verilmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Adamson B. (2004) “Fashions in language teaching methodology”, *The Handbook of Applied Linguistics*. Editors: Davies, A., Elder C., Blackwell Publishing.
- Açıl, M. (2005). *Öğretmenin beden dili*. İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- Altıntaş, E. (2001). *Sözsüz iletişim ve beden dili*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Antes, A. T. (1996). Kinesics: The value of gesture in language and in the language classroom, *Foreign Language Annals*, 29 (3), 439-448.
- Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2002) *Bedenin dili iletişim becerilerinizin anahtarı, sessiz diliniz*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Buja, E. (2009). The influence of a teacher’s non-verbal behaviour on students’ motivation. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series IV: Philology and Cultural Studies*, 2(51), 135-142.
- Bulut, A. ve Sönmez, K. (2005). Türkçe öğretiminde beden dili ve anlatım. *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 85-91.
- Büyüköztürk, Ş.; Kılıç-Çakmak, E.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Pegem Akademi, 9. Baskı.
- Creswell, J.W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (3rd edition). New Jersey: Pearson International Education.
- Çalışkan, N. ve Yeşil, R. (2005). Eğitim sürecinde beden dili. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 199-207.
- Çiftçi, M. (2001). Dinleme eğitimi ve dinlemeyi etkileyen faktörler, *AKÜ Uşak Eğitim Fakültesi*, 2(2), 165-177.

- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (2006). Non-verbal behaviour as communication: approaches to non-verbal behaviour as communication, *The Handbook of Communication Skills*. London and New York: Routledge Yayınevi.
- Ergin, A. (2000). *Eğitimde iletişim*. Ankara: Anı Yayınları.
- Feng, C. C. (2009). The use of body language in teaching english. <http://smxwyxx.com/?thread-237-1.html> adresinden 30.09.2009 tarihinde edinilmiştir.
- Hargie, D. W. O. (2006). *Handbook of communication skills* (3th ed.). USA ve Canada: Roudledge Yayınları.
- İzğören, A. Ş. (2007). *Dikkat vücudumuz konuşuyor*. Ankara: Elma Yayınevi.
- James, J. (1999). *Beden dili olumlu imaj oluşturma*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Karaçam, A. (2003). *Başarılı öğretmenin portresi*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Kaşıkcı, E. (2003). *Doğrucu beden dili*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Kong, Y. (2009). Study on the application of body language in college English teaching. *English Language Teaching*, 2(2).
- Kuhnke, E. (2007). *Body language for dummies*. Chishester: John Wiley & Sons Yayınları.
- Külçe, C. (2005). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin fen bilgisine dersine yönelik tutumları*. Pamukkale Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Lei, Z. (2007). The use of body language in middle schools, <http://www.xaqing.cn/Article/test/thesis/teaching/200711/5811.html>. Erişim tarihi: 30.09.2009.
- Miller, W. P. (2005). Body language in the classroom. *Techniques: Connecting Education and Careers*, 80(8), 28-30.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6-8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü Yayını.
- Neill, S. ve Caswell, C. (1993). *Body language for competent teachers*. London ve New York: Routledge Yayınevi.
- Özbent, S. (2007). Sınıfta beden dili. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(2), 259-289.
- Özbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özbay, M. ve Melanhoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *Turkish Studies* 7(1), 87-97.
- Öztürk Çelik, Z. (1998). Sözlü anlatım. *Sözlü ve Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 41-53.
- Pease, A. (1988). *Beden dili*. İstanbul: Rota Yayınları.
- Punch, K.F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Yayınları.
- Redhead, P. (2003). *How to read body language*. Empower solutions. <http://www.similima.com/homeopathygeneral/gen321.pdf>. Erişim tarihi: 08.09.2009.
- Sillars, S. (1995). *İletişim*. (Çev.: Nüzhet Akın). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Smith, R. (2009). Claude Marcel (1793–1876): A Neglected Applied Linguist?, *Language and History*, 52(2), 171-181.
- Şen, S. (2006). *Sınıf İçi İletişimde Beden Dili (Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Beden Dilini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma)*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Tariq Hassan, M. M. (2007). Nonverbal communication: The language of motivation for Pakistani Students, *Language in India* 7-8, 1-21.
- Tozar, Z. (2002). Sözsüz dünyadaki sesimiz... beden dili. *Bilim ve Teknik*, 68-72.
- Ünal, D. P. (2003). İletişim sürecinde öğretmen ve öğrenci. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 3(36).
- Vendryes, J. V. (2001). *Dil ve düşünce* (Çev.: Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zhu, A. (2006). The importance of using body language in english teaching. *US-China Foreign Language*, 4(1), 79-81.

Extended Abstract

In daily life, while we are walking, sitting or even while we are thinking, we give various conscious or unconscious messages with our hands, arms, facial expressions and clothes. These messages reflect people's feelings, thoughts and attitudes towards a person, an object or a topic. The aim of this study is to investigate the effects of the teachers' body language use on the learning levels and attitudes of the students. To that end, open-ended questions were asked to 95 students from the Marmara University, Atatürk Faculty of Education, Turkish Education Department, and their views about the positive and negative effects of the teachers' body language use on the learning levels and attitudes of the students were collected. The study was conducted in the survey model and the answers of the students were evaluated using the content analysis method. At the end of the study, it is found that both students' learning levels and attitudes towards the lessons are substantially affected by the teachers' body language.

A total of 95 students (61 female and 34 male) who attend the Marmara University, Atatürk Faculty of Education, Turkish Education Department during 2010-2011 spring semester constitute the sample group of the study. The sample group was selected among the Turkish Education Department students who are considered to have necessary basic knowledge about body language. Five written, open-ended questions related to the characteristics of body language (the teacher's location in classroom, head and eye movements, appearance and gestures) were asked to the specified sample group. The study was conducted in the survey model and the answers of students were evaluated using the content analysis method of qualitative data analysis.

The Turkish lesson curriculum of the year 2006 was reviewed and no items about body language were found for the 6th grade. 7. There are some items about body language for the 7th grade students; but the content is only related to a part of it and many aspects of body language are not covered. However, the fact that body language use in language education is not limited to speaking skills has been shown in field surveys and the ways of using body language are expressed and illustrated by the students.

A teacher who knows how to use body language can understand what their students are trying to say or what kind of mood they are in from their movements, speech, tone of voice or eyes. Thus, lessons become more efficient. Therefore, body language should be covered in the Turkish program. Activities like dramas, plays, charades, debates, musical shows and presentations can be particularly useful.

In the study, the students stated that cheerful teachers affect them positively, while harsh and nervous gestures, looks, head movements and voices affect them negatively. The positive reinforcers most frequently specified by the students were the teacher's use of eye contact and being cheerful while they stated that exaggerated and redundant use of gestures and facial expressions, and nervous and stressful looks affect them negatively. The students also stated that they consider the teachers' approving head movements during classroom participation and learning process important. These were followed by facial expressions that are compatible with the flow of the conversation and showing that they are listening. The students also stated that they consider the teachers' approving head movements during classroom participation and learning process important. This shows that the students expect the teacher to react to them with using body language. The students perceive the teachers' folding their arms in the classroom as an important communication barrier. They also see gestures compatible with the content of the speech as a reinforcer that affects classroom participation and learning in a positive way. On the other hand, continuously cracking knuckles or playing with fingers is stated as a negative factor that distracts the students. Clenching hands together or gripping one hand with the other one behind the back or in the front is also perceived as a negative behavior. However, in the body language, gripping one hand with the other one behind the back or in front of the body gives opposite messages to the other party. These results show that the students' skills in reading body language messages are weak.

The study also has results showing that the body language could be effectively used in some Turkish lesson areas including the use of essential language skills in teaching reading, giving emphasis and intonation in singing, charade activity in teaching writing, using images in teaching listening, narrating different types of text in teaching speaking and theatre practices.

Kaynakça Bilgisi

Benzer, A. (2015). Türkçe Öğretiminde Beden Dili Kullanımının Öğrenme ve Tutum Üzerindeki Rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education]*, 30(1), 33-47.

Citation Information

Benzer, A. (2015). Türkçe Öğretiminde Beden Dili Kullanımının Öğrenme ve Tutum Üzerindeki Rolü. [in Turkish]. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education]*, 30(1), 33-47.